

LA LLENGUA LITERÀRIA I ELS SEUS RECURSOS

Una de les característiques més importants d'una obra literària és l'ús d'un **llenguatge connotatiu** (suggeridor), amb finalitat estètica: la llengua literària té unes característiques pròpies que la diferencien: ús de mots polisèmics i de recursos literaris. Aquests recursos poden ser:

a) Recursos fònics:

a.1. Al·literació: consisteix a repetir un mateix so (vocàlic o consonàntic) dins d'una paraula, frase o vers, per tal de crear **eufonia** (so agradable) o **cacofonia** (so desagradable).

Amb la mà dins ta mà, en tos ulls en mir. (J.V. Foix)

a.2. Paranomàsia: es col·loquen dins d'una mateixa frase dues paraules molt semblants, que només es distingeixen per algun fonema. També consisteix a repetir una mateixa paraula amb significat diferent.

*per molt **argent**; cruel, **urgent*** (J. Roig)

a.3. Onomatopeia: consisteix a imitar sons naturals per mitjà de fonemes.

*tots els migdies, **zumzeig** de mosques* (Josep Maria de Sagarra)

a.4. Homofonia: ús de dues paraules idèntiques pel que fa al so, però amb significats diferents.

*Conill, perquè **tems** el **temps**?* (Pere Quart)

b) Recursos morfosintàctics:

b.1. Acròstic: Remarca paraules i noms de persones a partir de lletres distribuïdes en llocs determinats del text, habitualment al principi de vers.

*forta pictòrica **M**atèria
Impregnada
d'una **R**e fractabilitat
c**O**ngestionant*

(Josep Ma. Junoy)

b.2. Anàfora: repetició d'una o diverses paraules al començament de dues o més frases (o versos), per reforçar el seu sentit o bé per estructurar el poema.

***A Déu coman**, bella, vostres beutats;
vostre capteny que tots mals foragita.
A Déu coman a vós, que el món honrats,
que al mig del cor, portats Honor escrita.*

(Jordi de Sant Jordi)

b.3. Asíndeton: eliminació de les conjuncions, per tal de fer més lleuger el ritme de la frase.

*aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.*

(Salvador Espriu)

b.4. Encavallament: trencament d'una unitat sintàctica entre dos versos, de manera que el començament queda en un vers i el final en el següent.

*Jo hi jugo a mitja vida; la gent del meu llinatge
passaren, enduent-se la millor part de mi.*

(Josep Carner)

b.5. Polisíndeton: repetició d'una conjunció per donar més força a l'expressió.

*De sobte, a l'una, esperançant la vida,
la gent s'adreça com la mar revolta;
i corre, i es para, i torna a córrer, i crida,
i calla après, i tremolant escolta...*

(Àngel Guimerà)

b.6. Pleonasme: repetició d'una paraula o d'alguna idea per tal de reforçar l'expressió.

*Prou serà algun poeta que **somnia**
el somni de l'eterna joventut.*

(Joan Maragall)

b.7. Paral·lelisme: repetició d'una mateixa estructura en diverses frases que van seguides.

*Si jo fos pescador, pescaria l'aurora,
si jo fos caçador, atraparia el sol;
si fos lladre d'amor m'obririen les portes,
si jo fos bandit millor
que vindria tot sol.*

(Joan Salvat-Papasseit)

b.8. Hipèrbaton: alteració de l'ordre lògic gramatical de les paraules o frases.

*No la cançó perfecta sinó el crit
que invoca Déu és necessari.*

(Joan Vinyoli)

b.9. Epítet: adjectiu que remarca una qualitat inherent (pròpia) a la cosa expressada pel substantiu.

*La veig en **fosca nit** i en lluna **clara**.*

(Tomàs Aguiló)

b.10. Apòstrofe: invocació a un ésser real o imaginari amb finalitat interpelladora.

*Ajuda'm, **Déu**, que sens Tu no em puc moure,*

(Ausiàs March)

b.11. Enumeració: presentació successiva i ràpida d'una sèrie d'idees referides sempre a la mateixa cosa.

*Luard, cos rebaixat, fortor d'esquer,
peus seguidors de totes les tresqueres,
cridaire, mentider i home de bé,
Luard, el mariner!*

(Josep Maria de Sagarra)

c) Recursos semàntics

c.1. Comparació: dos termes són comparats, ja sigui per una semblança real o imaginària, per tal de fer més entenedor el significat del primer terme.

Com *la gavina de la mar blavosa
que en la tranquil·la platja fa son niu;
com* *lo nevat colom que el vol reposa
de l'arbre verd en lo brancatge ombriu;
blanca, polida, somrient, bledana,
casa d'humils virtuts i honrats amors,
l'alegre barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors.*

(Tomàs Llorente)

c.2. Metàfora: identificació poètica entre un element real i un d'irreal, eliminant el terme de la comparació. Les metàfores poden ser:

- in praesentia: en què apareixen els dos termes, el real (A) i l'imaginari (B).
- in absentia: en què no apareix el terme real (A), sinó que directament és substituït per l'imaginari o irreal (B).

... les cireres són penjarelles de foc

(Josep Carner)

Metàfora in praesentia: terme A: cireres / terme B: penjarelles de foc.

*Quan amb son preciós robí
l'aigua ditxosa tocà,
ab vsilumbres la il·lustrà
de resplendor carmesina.*

(Francesc Vicenç García)

Metàfora in absentia: terme A: els llavis (no apareix) / terme B: preciós robí.

c.3. Metonímia: designació d'una cosa amb el nom de l'altra que guarda amb la primera alguna de les relacions següents:

- causa-efecte
- continent-contingut
- concret-abstracte
- matèria-objecte
- lloc d'origen-producte
- autor-obra
- marca-producte

- instrument-persona que l'utilitza
- trets físics-trets morals
- signe-cosa significada

*M'aturo davant un **Maillol** de bronze*

(Joan Perucho)

"un Maillol de bronze" fa referència a una escultura d'Arístides Maillol.

*tenia els budells **esfaltats de whisky** i els pulmons **de Lucky-Strike***

(Josep Maria de Sagarra)

Fa referència a un home bebedor i fumador.

c.4. Sinèdoque: consisteix a estendre o restringir el significat d'un mot, prenent la part pel tot o el tot per la part, el gènere per l'espècie o l'espècie pel gènere, el singular pel plural o el plural pel singular, etc.

*Seré un cor dins la fosca,
porpra de nou amb l'alba.*

(Carles Riba)

c.5. Sinestèsia: combinació d'elements que produeixen sensacions sensorials diferents.

*se'ns va morint la llum, que era **color**
de mel, i ara és **color d'olor de poma**.*

(Gabriel Ferrater)

c.6. Antítesi: contrast de dues idees, dues expressions o dues paraules de significació oposada.

*sense moure'm / sóc **dintre** i **fora** de la plaça nua.*

(Tomàs Garcés)

c.7. Equívoc: paraula o expressió de doble sentit.

c.8. Eufemisme: designació d'alguna cosa desagradable, inoportuna, etc, amb una expressió amable.

*sobre l'herba més càndida, una tèrbola i rosada confusió de **deformacions pectorals i glúties**.*

(Josep Maria de Sagarra)

Fa referència a un grup de nudistes que prenen el sol sobre l'herba.

c.9. Hipèrbole: deformació de la realitat mitjançant l'exageració.

*a l'estiu, ajaguts damunt la terra en posició supina, **es feien ombra amb la planta dels peus***

(Joan Perucho)

Es refereix a una mena de personatges-monstres.

c.10. Interrogació retòrica: afirmació en forma de pregunta, la resposta de la qual ja és implícita en la resposta, per tant, aquesta pregunta no espera resposta perquè ja és coneguda.

*Quin delirós ha pensat mai que trobaria
la primavera en el desert?*

(Josep Carner)

c.11. Oxímoron: unió de paraules o d'idees que s'exclouen entre si.

*Oh, quan serà que regaré les galtes
d'aigua de plor ab les llàgremes dolces!*

(Ausiàs March)

3. Mètrica: rima, versos i estrofes

La mètrica catalana es basa en el nombre de síl·labes, en l'accent i en la rima.

3.1. Recompte sil·làbic: cal tenir en compte, quan compten les síl·labes d'un vers en català, que només comptarem fins a la darrera síl·laba accentuada.

Nuestras vidas son los ríos: aquest vers castellà té 8 síl·labes mètriques.

Cada cabell una perla: aquest vers català té 7 síl·labes mètriques, ja que "perla" és plana i només es compta fins a la darrera síl·laba tònica.

Quan comptem síl·labes, cal tenir en compte els fenòmens següents:

- **El hiat:** pronunciació separada de dues vocals en contacte.

Ab hom qui haja lo bec groc

- **La sinalefa:** pronunciació en una sola síl·laba de dues vocals en contacte.

Si els *pots haver* no els *deixis anar*.

- **L'elisió:** supressió d'una de les dues vocals en contacte (sempre són **a** o **e** en posició àtona)

Recorda sempr(e) això, Sepharad.

4. Tipus de versos segons el nombre de síl·labes

Segons el nombre de síl·labes, els versos catalans poden ser:

- **d'art menor:** fins a 8 síl·labes.
- **d'art major:** de més de 8 síl·labes.

Versos d'art menor

- **Tetrasíl·lab i quadrisíl·lab:** 3 i 4 síl·labes.
- **Pentasíl·lab:** 5 síl·labes.
- **Hexasíl·lab:** 6 síl·labes.
- **Heptasíl·lab:** 7 síl·labes.
- **Octosíl·lab:** 8 síl·labes.

Versos d'art major

- **Eneasíl·lab:** 9 síl·labes (molt poc usat)

- **Decasíl·lab:** 10 síl·labes.
- **Hendecasíl·lab:** 11 síl·labes (molt poc usat)
- **Alexandrí:** 12 síl·labes.

5. La rima

La rima és la total o parcial repetició de fonemes al final de dos o més versos a partir de la darrera vocal accentuada, incloent aquesta.

Segons la coincidència dels sons podem parlar de:

5.1. Rima consonant: apareix quan coincideixen sons consonàntics i vocàlics.

*Que jo mateixa, si no fos tan **llega,**
en lletra clara contaria el **fet.**
Temps era temps hi hagué la vaca **cega:**
jo só la vaca de la mala **llet.***

(Pere Quart)

5.2. Rima assonant: es produeix quan la repetició només es limita als fonemes vocàlics.

*Al mirador del castell
Blancaflor està asseguda.
Amb una pinteta d'or
sos cabells pentina i nua.*

(Anònim)

Segons la posició de l'accent podem parlar de:

5.3. Rima aguda i masculina: apareix quan l'accent final del vers recau en una paraula aguda, per tant, en l'última síl·laba de la paraula.

5.4. Rima plana i femenina: apareix quan l'accent final del vers recau en una paraula plana.

5.5. Rima esdrúixola (molt poc freqüent): apareix quan l'accent final del vers recau en un mot esdrúixol.

<i>Quan la passada del vent afina la tarda tèbia del m'es d'agost penges com una morta gavina dalt de la pedra grisa del rost.</i>	rima femenina o plana rima masculina o aguda
--	---

(Josep Maria de Sagarra)

<i>La bandera és una pàgina d'un vell llibre sense mots, que passà un cicle entre llots, assumit per la voràgine que un poc més ens xucla a tots.</i>	rima esdrúixola
---	------------------------

(Pere Quart)

6. Principals estrofes catalanes

Una estrofa és una agrupació de versos, enllaçada per la rima, el ritme i el sentit, que formen unitats superiors, el poema. Segons el nombre de versos i la combinació de les rimes, podem distingir les estrofes següents:

6.1. L'apariat: agrupació de dos versos amb una sola rima, que és consonant. És molt freqüent en la literatura popular.

*Quan diu rugint: -És tot govern impur!-,
hom hi endevina el governant futur.*

(Josep Carner)

6.2. El tercet: combinació de 3 versos d'art major. El més freqüent és l'anomenat "tercet encadenat" que segueix l'esquema ABA, BCB, CDC...

En lo mig del camí de la nostra vida A
me retorbé per una selva escura B
car la directa via era fallida. A

Ai! Quant a dir qual era cosa dura, B
esta selva salvatge, àspere e fort, C
que el pensament nova por me procura... B

6.3. El quartet i la quarteta: combinació de 4 versos, d'art menor en la quarteta, i d'art major en el quartet. En tots dos casos, la rima és consonant. Poden seguir aquests esquemes (**ABBA** per al quartet, **abba** per a la quarteta; **ABAB** per al quartet, **abab** per a la quarteta).

Porta d'or de l'Orient a
llavors de l'aurora bella b
lo sol anava naixent, a
com la flor que s'esbadella. b

(Jacint Verdaguer)

Potser només ets l'ombra rient i fugitiva A
d'un desig obstinat a habitar dins la ment, B
i t'he cenyit entorn amb carn de pensament B
i amb sang de més batalles t'he fet encesa i viva. A

(Carles Riba)

6.4. El quintet i la quinteta: són combinacions de versos de 5 síl·labes, d'art menor per a la quinteta, i d'art major per al quintet, amb dues rimes consonants diferents.

Tinc una oda començada a
que no puc acabar mai b
dia i nit me l'ha dictada a
tot quant canta en la ventada, a
tot quant brilla per l'espai. b

(Joan Maragall)

6.5. L'octava: combinació de 8 versos, normalment d'art major (i en especial, de decasíl·labs de 4+6).

Mos ulls, tancats perquè altra no mire, A
si els obre mai, la mort suplic los tanque: B
l'aigua de plor, puix no es pot fer s'estanque B
un poc espai pendrà per on espire. A
Sol per desert, fugint la primavera, C
en ram florit no pendré mai posada D
ab plorós cant; en aigua reposada D

nunca beuré, en font ni en ribera.

C

(Joan Roís de Corella)

6.6. El sonet: composició d'origen italià, que consta de 14 versos decasíl·labs distribuïts en dos quartets inicials i dos tercets finals. L'estructura clàssica és la següent:

<i>He vist, passant, la teva casa morta,</i>	A
<i>morta d'ençà del primer doll d'estiu,</i>	B
<i>orbes finestres i callada porta,</i>	A
<i>endormiscada pols, aire captiu.</i>	B
<i>No desitja ni sap ni es desconhorta</i>	A
<i>el pobre buit sense remors de niu.</i>	B
<i>Oh tu, llunyana, que el delit s'emporta?</i>	A
<i>En el meu clos ta recordança viu.</i>	B

<i>A quin refús el teu poder m'exhorta?</i>	A
<i>Porta barrada, finestró adormit</i>	C
<i>també són en mon cor entenebrit.</i>	C
<i>Quan tornaràs a aquesta casa morta,</i>	A
<i>la casa morta de mon esperit</i>	C
<i>on tes mateixes mans van fer la nit?</i>	C

(Josep Carner)

7.7 El romanç: composició poètica que consta d'un nombre indeterminat de versos, generalment, de 7 síl·labes. Els versos parells rimen en assonant, mentre que els senars queden lliures.

<i>Una cançó vull cantar,</i>	
<i>una cançó nova i linda,</i>	a
<i>d'un estudiant de Vic</i>	
<i>que en festejava una viuda.</i>	a
<i>Bon amor, adéu-siau,</i>	
<i>color de rosa florida!</i>	a
<i>La viuda s'hi vol casar,</i>	
<i>lo seu pare no ho volia;</i>	a
<i>l'estudiant se n'ha anat</i>	
<i>a servir una rectoria.</i>	a
<i>Quan la viuda ho sapigué,</i>	
<i>tingué llarga malaltia.</i>	a

(Anònim)